CHURCH OF THE HOLY SPIRIT AT THE DOMINIKONŲ STR. 6 IN VILNIUS

During the archaeological survey performed in the church of the Holy Spirit (Dominikonų Str. 6, Vilnius) 4 test pits were excavated (11.20 m^2 were investigated in total). Full and damaged human skeletons in coffins (dating to the 18th – 19th century) (Fig. XLIX) as well as numerous human bones from earlier burials were discovered. There were no traces of the previous floor of the cellar. The sterile soil was reached at the depth of 0.3 to 1 m counting from the present floor surface. The basement footer was discovered at the depth of 0.3–0.7 m. It looked like the level of the floor had not changed much. Random individual archaeological finds were datable to the 17th – 19th century (Fig. L, LI).

TYRINĖJIMAI L. STUOKOS-GUCEVIČIAUS G. – S. DAUKANTO A. 1 VILNIUJE

(šv. Kryžiaus bažnyčios ir buvusio Bonifratrų vienuolyno teritorijoje)

Robertas ŽUKOVSKIS

2005 m. vykdyti archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, L. Stuokos-Gucevičiaus g. – S. Daukanto a. 1 (Šv. Kryžiaus bažnyčios ir buvusio Bonifratrų vienuolyno teritorijoje). Pagal Vilniaus miesto savivaldybės 2005 m. investicijų programą numatyta atkurti miesto gynybinės sienos atkarpą L. Stuokos-Gucevičiaus gatvėje, kuri sutampa su Šv. Kryžiaus bažnyčios ir buvusio Bonifratrų vienuolyno ansamblio Š riba. Planuota atkurti apie 45 m ilgio gynybinės miesto sienos atkarpą tarp naujojo vienuolyno korpuso (Šv. Kryžiaus namai) ir rekonstruojamų pastatų Universiteto g. 12 (buvęs Telegrafo pastatas). Tačiau projektas nebuvo įgyvendintas – apsiribota medine tvora.

Jau darbų pradžioje susidurta su įvairiomis problemomis. Vienuolyno valdytojai neleido nugriauti senos mūrinės (XIX a.) tvoros, reikalaudami pakeisti projektą ir atkuriamoje gynybinėje miesto sienoje įrengti servitutinį įvažiavimą prie kieme esančios transformatorinės. Nuspręsta pradėti gynybinės miesto sienos atkasimo darbus negriaunant mūrinės tvoros, iš jos Š pusės. Taip pat atkasta gynybinės sienos dalis prie Šv. Kryžiaus namų ŠR kampo.

Atkasus gynybinės sienos Š pusę paaiškėjo, jog mūrai smarkiai apardyti, o ant sienos liekanų (išilgai) pakloti aukštos įtampos elektros kabeliai. Laikyti juos ilgą laiką atkastus draudžia darbų saugos taisyklės. Norint kabelius perkelti, reikia projekto, papildomų lėšų. Nuspręsta užfiksuoti atidengtos miesto gynybinės sienos Š dalį ir užpilti ją smėliu.

Gavus vienuolyno valdytojų sutikimą griauti mūrinę tvorą, vietoje atkuriamos gynybinės sienos atkarpos nuspręsta pastatyti medinę tvorą, o buvusios gynybinės sienos vietą pažymėti žemės paviršiuje. 2006 m. bus atkurtas nedidelis (apie 18 m ilgio) gynybinės sienos fragmentas prie rekonstruojamo buvusio Telegrafo pastato V korpuso.

Archeologinių tyrinėjimų metu atkasti smarkiai apardyti gynybinės miesto sienos pa-

matai. Tirtas apie 150 m^2 plotas. Iškasta apie 46 m ilgio, 2,5–4 m pločio perkasa. Liko netirta 5,25 m ilgio atkarpa tarp perkasos V ir R dalies – paliktas įvažiavimas į tvarkomą kiemą. Perkasa orientuota PV–ŠR kryptimi. Kasta iki 1–2 m gylio. Įžemis pasiektas tik perkasos V dalyje.

Perkasos R ir centrinė dalis. Atkastos gynybinės sienos liekanos (smarkiai apardyta pamatinė jos dalis). Per sienos vidurį 75 cm gylyje nutiesti elektros kabeliai, todėl vidurinė dalis liko nekasta. Atkasti tik 1–1,51 m gylyje (H_{abs} 94,46–93,97 m) nuo dabartinio žemės paviršiaus sienos kraštuose esantys pamatiniai akmenys. Akmenys stambūs ir vidutinio dydžio: 30x36 32x38, 48x60, 52x70 cm. Tarpuose – kalkių skiedinys ir plytgaliai. Atkasta viena akmenų eilė, pamato apačia nepasiekta. Nustatytas sienos plotis – apie 1,6 m. Gynybinė miesto siena orientuota ŠR–PV kryptimi.

Gynybinės miesto sienos P pusėje fiksuoti nedideli akmenų grindinio fragmentai. Grindinys aptiktas 1,5–1,69 m gylyje (H_{abs} 93,96–93,77 m), jis žemėja į P (vienuolyno kiemo) pusę. Akmenys smulkūs ir vidutiniai, sudėti ant pilkos smėlingos žemės. Šie akmenų grindinio fragmentai – gynybinės miesto sienos atgrindos likučiai, ankstyvasis kiemo paviršius.

Perkasos centrinėje dalyje aptiktas gynybinės miesto sienos mūro išplatėjimas į P ir Š pusę. Mūro paviršius atkastas 0,8–1,27 m gylyje (H_{abs} 94,66–94,19 m). Mūro praplatėjimas R–V kryptimi – apie 4,4 m, atkasto fragmento plotis Š–P kryptimi – 3,2 m. Atkasto mūro fragmento aukštis – 0,35–1 m. Mūryta iš stambių ir vidutinio dydžio akmenų, kalkių skiedinio ir plytų nuolaužų.

Virš mūro praplatėjimo, jo R dalyje aptiktos mūrinio XX a. pirmosios pusės kanalizacijos įrenginio liekanos (jis pažymėtas 1932 m. požeminių komunikacijų plane). Atkastas 1,5 m pločio betoninio lovio fragmentas. Jo pakraščiuose mūrytos geltonos 23x11,5x6, 23x10,5x5, 24x11x6 cm dydžio plytos.

Galima daryti prielaidą, jog atkastas gynybinės sienos praplatėjimas gali būti iki šiol nelokalizuotų buvusių Marijos Magdalietės (Šlapiųjų) vartų liekanos. Vartai galėjo būti apie 5 m pločio. Deja, nebuvo galimybės atlikti išsamesnius tyrinėjimus, išplėsti juos link L. Stuokos-Gucevičiaus gatvės.

Perkasos R dalyje aptiktos smarkiai apardytos gynybinės sienos pamatinės dalies plotis svyruoja nuo 1 iki 2,25 m. Mūro paviršius atkastas 0,55–1,21 m gylyje. Geriau išlikusi gynybinės sienos Š pusė. Atkastas 0,6–1 m aukščio mūro fragmentas. Mūryta iš raudonų 32x?x8, 32,5x?x8, ?x17x7, ?x13,5x9, ?x14x9, ?x14,5x8,5, ?x14,5x8, ?x15x? cm dydžio ir gelsvų 32x?x8, ?x18x7, ?x15x?, 23x14x9 cm dydžio plytų. Tarp jų mūryti stambūs ir vidutinio dydžio akmenys. Gynybinės sienos Š pusėje kasta iki 1,1–1,9 m, P – iki 1–1,3 m gylio. Mūrų apačia nepasiekta.

Šalia rekonstruojamo buvusio Telegrafo pastato gynybinė miesto siena išlikusi tik fragmentiškai. XX a. antrojoje pusėje klojant daugybę įvairių požeminių komunikacijų ši sienos atkarpa buvo ne kartą atkasta ir ardoma.

Iki 1–1,3 m gylio stebėtas sujauktas supiltinis XX a. sluoksnis: pilka žemė su statybinėmis ir buitinėmis šiukšlėmis. Gynybinės sienos Š pusėje nuo 1,3 iki 1,9 m gylio fiksuotas tamsiai pilkos žemės, maišytos su smulkiomis statybinėmis griuvenomis, gyvulių kaulais, retais degėsiais, sluoksnis. Gynybinės sienos P pusėje nuo 1 iki 1,5 m gylio fiksuotas pilkos ir pilkos smėlingos žemės sluoksnis, maišytas su smulkiomis statybinėmis griuvenomis, vietomis gausu kalkių skiedinio. Įžemis šioje perkasos dalyje nepasiektas.

Didžiąją tyrinėjimų metu rastų radinių

dalį sudarė buitinės keramikos šukės. Dominuoja keramika, dengta ruda, rusvai gelsva ir žalsva glazūra. Rečiau pasitaikė plokštinių koklių fragmentai. Taip pat aptiktos stiklinių indų (butelių, taurių) šukės, metalinių dirbinių fragmentai: žąslų (?) dalis, bato pasagėlė, varinis durų kabliukas. Patikrinus išmestas žemes rastos dvi monetos: 1666 m. Jono Kazimiero šilingas ir Rusijos 1841 (?) m. 2 kapeikų nominalo moneta.

Radiniai datuojami XVII–XX a. pirmąja puse. Tačiau didžioji jų dalis priskiriama XIX–XX a. pirmajai pusei. Tai, kad kartu buvo randami ir XVII, ir XIX–XX a. radiniai, leidžia teigti, jog gynybinės miesto sienos aplinkoje buvo kasami suardyti kultūrinio sluoksnio horizontai. Nesuardytas, tiksliai datuojamas kultūrinis sluoksnio horizontas nepasiektas.

Perkasos V dalis, prie Šv. Kryžiaus namų ŠR kampo. Atkastas gynybinės sienos pamatinės dalies fragmentas. Mūras orientuotas ŠR–PV kryptimi, jo plotis – apie 1,5 m. Išlikusio pamato paviršius aptiktas 1,32–1,42 m gylyje (H_{abs} 94,25–94,15 m). Pamatas mūrytas iš raudonų smarkiai sueižėjusių plytų, vietomis įmūryti smulkūs ir vidutinio dydžio akmenys. Atkasto fragmento aukštis – apie 1 m. Jo apačia nepasiekta.

Sienos Š pusėje atkastas mūrinio kiauto fragmentas, kurio paviršius buvo 55–73 cm gylyje. Fragmento aukštis – 15–34 cm. Mūrijant naudotos plytos ir akmenys. Tai galėjo būti gynybinės sienos kontraforso arba atgrindos liekanos.

Ties gynybinės sienos P pakraščiu 15–20 cm gylyje atkastos XIX a. pirmojoje pusėje statyto (vėliau nugriauto) vienuolyno Š korpuso prie L. Stuokos-Gucevičiaus g. pamatų liekanos. Šio korpuso vietoje 2000–2002 m. pastatyti Šv. Kryžiaus namai. Atkasto fragmento aukštis – 0,9–1 m, plotis nenustatytas.

Virš gynybinės sienos fiksuota šakninga tamsiai pilka žemė su gausiomis griuvenomis ir žvyru. Šis sluoksnis – 1,3–1,5 m storio. Giliau kastas 35–70 cm storio juodos žemės sluoksnis, maišytas su smulkiais degėsiais ir organinės kilmės liekanomis. Jame aptikti negausūs XVII–XVIII a. radiniai: buitinės keramikos šukės, geležinė kilpinė vinis. Apie 2 m gylyje (H_{abs} 93,70–93,54 m) pasiektas įžemis – stambaus žvyro, maišyto su pilku šlynu, sluoksnis.

INVESTIGATIONS AT THE L. STUOKOS-GUCEVIČIAUS STR. – S. DAUKANTO SQR. 1 IN VILNIUS

(the territory of the holy Cross Church and the former Monastery of the Brothers Hospitallers of St. John of God)

During the archaeological investigation performed at the L. Stuokos-Gucevičiaus Str. – S. Daukanto Sqr. 1 in Vilnius (the territory of the Holy Cross church and the former monastery of the Brothers Hospitallers of St. John of God) an area of about 150 m^2 was investigated. Remains of the city defensive wall orientated NE-SW were discovered. The preserved fragments were 1 to 2.25 m wide and 0.3–1 m high. The investigated section of the city wall was in a poor condition; it was badly damaged during the 20th century. In the central part of the trench the city wall foundation broadening was discovered. It could have been remains of the unlocalised gates of St. Mary Magdalene (also referred to as the Wet Gates). The cultural layer was about 2 m thick. The upper horizons of the cultural layer formed in the second half of the 20th century. Underneath there was a mixed-up layer containing artefacts dating from the 17th to 20th century. Undisturbed precisely datable cultural layer horizons were not reached.